

Szentgáli-Tóth Boldizsár¹

tudományos munkatárs; 2111 Szada Jókai út 9/B; 06 30 848 8784; totboldi@gmail.com

A robotok jogi személyiségének koncepciója és annak lehetséges hatásai a demokráciára

Miért ne adjunk szavazati jogot a mesterséges intelligenciáknak²

Bevezetés

2017-ben nagy visszhangot váltott ki, hogy Szaúd-Arábiában állampolgárságot kapott egy női robot, akit Sophiának hívtak. Ez volt az első alkalom, hogy egy mesterséges intelligenciát egy állam saját állampolgárságával ruházta fel, ami megoldatlan kérdések sorát vetette fel.

Sophia esetére számos reflexió érkezett Magyarországon is, a lelkes fogadtatástól egészen az emberi jogok kiüresedését vizionáló nézetekig, az azonban kevés hangsúlyt kapott mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalomban, hogy az alapvetően üzleti megfontolások által motivált lépésnek hosszabb távon esetlegesen milyen közjogi vonatkozásai lehetnek. Írásomban ezzel kapcsolatos álláspontomat bontom ki, előre bocsájtva, hogy nézetem szerint rendkívül távol vagyunk jelen pillanatban a mesterséges intelligencia alapú választópolgár realitásától. Éppen ezért tartom fontosnak a diskurzus jelen fázisában magyar nyelven is rögzíteni, hogy milyen - egyenként is jelentős - lépések összessége áll még előttünk ahhoz, hogy a választójog ilyen irányú kiterjesztéséről egyáltalán komolyan gondolkodhassunk. Érdeemes megjegyezni továbbá, hogy pillanatnyilag – szemben a néhány évvel, ezelőtti tendenciákkal - a mesterséges intelligenciák gyorsütemű humanizálásával szemben szkeptikus álláspont uralkodik a jogi dokumentumokban és a releváns szakirodalomban, ez azonban különösen egy ilyen dinamikus szakterületen gyorsan változhat. Az állampolgárság hagyományos fogalmának az elektronikus humanoidokra való kiterjesztése, mint javaslat többször is felmerült már Európában főként a 2010-es évek közepén.³ Például 2015-ben az Európai Parlament Jogi Bizottsága azt vetette fel, hogy az autonóm mesterséges intelligenciák széles köre számára biztosítsanak jogi személyiséget, amelyek jogok és kötelezettségek alanyai lehetnek.⁴

Tanulmányomban néhány releváns elméleti és gyakorlati aggályt emelek ki, hiszen Sophia esete is jól mutatja, hogy egyrészt első látásra talán kevésbé sürgető területeken is érdemes a modern technológia lehetséges hatásait elemezni, másrészt az alkotmányjogi értelemben vett demokrácia elv néhány aspektusának újraértelmezése is szükségessé válhat a belátható jövőben.

Ha elfogadjuk, hogy legalább bizonyos mesterséges intelligenciák az emberrel, egyenlő állampolgársággal rendelkezzenek, akkor azt is feltételeznünk kell, hogy ezeket az elektronikus személyeket azonos jogok és kötelezettségek illetnék meg, mint a természetes személyeket. Ebben az esetben egyrészt a személyiségek ezen új kategóriája befolyásolhatja a politikai folyamatokat, ugyanakkor új lehetőségeket is feltárhat a részvételi demokrácia erősítésére; másrészt az elektronikus humanoidok politikai tevékenységét gondosan

¹ Szentgáli-Tóth Boldizsár a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének tudományos munkatársa; valamint a Nemzeti Közszerológati Egyetem Információs Társadalom Kutatóintézetének kutatója.

² Jelen tanulmány elkészítését a NKFIH. 128796. 138965. kódszámú projektjei, valamint a Mesterséges Intelligencia Nemzeti Laboratórium támogatták.

³ C. Buning, et al, *Mapping the legal and normative framework for the sustainable development of autonomous intelligent systems in society*. In: S. Muller e.a. (eds.), *The law of the future and the future of law*. Volume II, The Hague: Torkel Opsahl Academic Publisher, 2011. 312, 195-210.

⁴ www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML%2BCOMPARL%2BPE-582.443%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0//EN

szabályozni kell az előre nem látható kockázati tényezők elkerülése érdekében.⁵ Céлом annak bemutatása, hogy jogi fogalmaink jelenlegi rendszere mennyire távol áll a mesterséges intelligenciák politikai jogainak gondolatától, továbbá kiegészítem és rendszerezem a szakirodalomban eddig ezzel kapcsolatos érveket, hozzáfűzve saját meglátásaimmal.

Először röviden elemzem a digitális humanoidok jogi személyiségének és állampolgárságának esetleges perspektíváit, majd kitérek a vonatkozó gyakorlatból a legismertebb esetre. Ezt követően utalok a mesterséges intelligenciák ötszintű osztályozásának egy lehetséges koncepciójára, amely alapján kirajzolódhat az is, hogy milyen előfeltételeket kellene még teljesítenie a mesterséges intelligenciáknak ahhoz, hogy részt vehessenek a választásokon.

Elemzésem a szakirodalom négy olyan rétegének összeolvasásán alapul, amelyek egymásra vetítése eddig kevesebb hangsúlyt kapott. Egyrészt az állampolgárság főbb kritériumait, elemeit kibontó szakirodalom került az elemzés háttérébe. Másodsorban számos olyan szerzőre is hivatkozok, akik átfogó képet adnak a mesterséges intelligencia életünkre, társadalmunkra és jogrendszerünkre gyakorolt hatásairól. Harmadszor a mesterséges intelligenciák lehetséges politikai szerepvállalása és a jelenlegi választójogi keretrendszernek az ezt akadályozó kitételeit veszem sorra. Negyedszer, a nagyszámú sajtóközlemény elsődleges forrást is jelentett, hiszen a legújabb jelenségeket, különösen Sophia esetét ilyen szövegek tárgyalták, az elmúlt néhány évben ezek mellett a kifejezetten tudományos tartalmak súlya jóval csekélyebb ezen a téren.

1. Az elektronikus humanoidok jogi személyisége

A tárgyalt problémakör előkérdéseként először arra kell kitérni, hogy a mesterséges intelligenciák milyen feltételek esetén rendelkezhetnének jogi személyiséggel, mivel állampolgárságot csak olyan önálló jogalanyok kaphatnak, amelyek jogok és kötelezettségek alanyaként rendelkeznek már jogi személyiséggel.⁶ Ha ez az előfeltétel teljesül, akkor beszélhetnénk a mesterséges intelligencia, mint jogalany állampolgárságáról is.⁷ A robotok politikai jogai esetében tehát a legelső fő kérdés, hogy képesek lehetnek-e ugyanazon jogok gyakorlására és kötelezettségek vállalására, mint a természetes személyek.

A mesterséges intelligencia jogi személyiségét alapvetően elutasító megközelítésem három olyan fő érvre épül, amelyek végigkísérik teljes életciklusát.⁸

Egyrészt az elektronikus humanoid mesterségesen jön létre, nem biológiai folyamatok, hanem technológiai eszközök útján, más emberek képesek aktiválni, illetve kikapcsolni a mesterséges intelligenciákat. Következésképpen bár bizonyos autonóm döntéseket a mesterséges intelligencia kétségtelenül életre hívóitól, fejlesztőitől függetlenül is meghozhat, az elektronikus humanoid elsajátítható készségei, mentális képességei és önálló döntési mozgásterének terepuma a jelenlegi technológiai lehetőségeken belül szoftverének fejlesztői által tudatosan meghatározottak.⁹ Ez még akkor is igaz, ha természetesen a fejlesztőmérnökök nem láthatják előre, hogy a mesterséges intelligencia adottságait pontosan mire fogja használni, illetve tanulási képességének köszönhetően esetleg magasabb fejlettségi szintet fog-e tudni elérni.

⁵ www.forbes.com/sites/zarastone/2017/11/07/everything-you-need-to-know-about-sophia-the-worlds-first-robot-citizen/#960668b46fa1

⁶ E. Palmerini, *RoboLaw: Towards a European framework for robotics regulation*. *Robotics and Autonomous Systems*, 2016, 12:12-24.

⁷ J. D. Calverley, 'Imagining a non-biological machine as a legal person' In *AI & Society*, 2008, (22) 523-537.

⁸ B. J. Mitterauer, Robots with consciousness: creating a third nature. *International Journal of Machine Consciousness*, 2012, 5 (2):179-193.

⁹ G. Lindemann, *Social interaction with robots: three questions*. *AI and Society*, 2016, 31.

Másodszor, a robotok nem ruházhatók fel jogi személyiséggel a jogi személyek analógiájára.¹⁰ Valamely jogi személyt természetes személyek hoznak létre egymás közötti együttműködésük intézményes, jogilag elismert kereteként meghatározott érdekeik közös képviselőre. Az elektronikus humanoidokat ugyancsak emberek fejlesztik ki egy bizonyos cél előmozdítására, a mesterséges intelligencia azonban önálló döntéshozatali képességének köszönhetően akár a fejlesztők eredeti szándékaitól eltérő, azzal esetleg homlok egyenest ellenkező magatartást is tanúsíthat.

Az elektronikus humanoidokat emberek fejlesztik ki és programozzák, számos tevékenységük azonban elszakadhat a fejlesztést végző, illetve az azt finanszírozó szakemberek motivációjától. Ebből adódik az a paradox helyzet, hogy a mesterséges intelligenciák adottságait általában az emberek határozzák meg, és gyakran bizonyos emberi érdekek érvényesítésére jönnek létre, de döntéseik mögött valójában mégsem mindig áll beazonosítható emberi akarat.¹¹ Az elektronikus humanoidok jogi státuszának megítélését tehát egyértelműen el kell határolni a jogi személyek fogalma mögött meghúzódó logikai konstrukciótól.

A harmadik pont pedig abból fakad, hogy a mesterséges intelligenciák olyan tanulásra képes gépi entitások, amelyek rendelkeznek néhány egyébként kizárólag az emberekre jellemző tulajdonsággal: képesek beszélni, emberekkel kétoldalú verbális kommunikációt folytatni, tudatos döntéseket hozni azokban a kérdésekben, amelyek csak az emberek számára relevánsak. Ennek ellenére a mesterséges intelligenciák fizikai körülményei, szükségletei és prioritásai jelentősen eltérnek az emberektől, ezért a még annyira fejlett gépi és emberi entitások helyzete sem összehasonlítható és nem analóg.¹² A technológia élvonalába tartozó elektronikus humanoidok eleget tudnak tenni bizonyos olyan követelményeknek, amelyeknek korábban semmilyen nem emberi entitás sem felelt meg, fizikai és mentális kondícióik mégis teljesen eltérőek, így az emberi fogalmak nagy része egyszerűen nem értelmezhető rájuk nézve.

Ebből kifolyólag a jogi személyiség és az állampolgárság mesterséges intelligenciákra való kiterjesztése ellen érvelek, nézetem szerint egyelőre még a jogi személyiség előfeltételeit sem teljesítik ezek a technológiák. Azonban Sophia esetének már említett üzletorientált karaktere tükrében a jövőben az elektronikus személyiség és állampolgárság meghonosítását célzó újabb törekvésekkel kell számolnunk, ezért célszerű strukturálni a felvetés időszerűségét cáfoló érveket. Mindenek előtt azokat a kritériumokat szükséges rögzíteni, amelyeket egy mesterséges intelligenciának teljesítenie kellene ahhoz, hogy politikai részvételi jogai felmerülhessenek, ez pedig lehetőséget teremthet számunkra a választójog eddig kialakult dogmatikai alapjainak áttekintésére a XXI. század gyorsan változó körülményeire reflektálva. A mesterséges intelligenciák politikai jogainak pontosabb körvonalazása majd csak e kritériumok teljesítését követően lehet majd időszerű gondolat, ezen a ponton a szabályozásnak figyelemmel kell majd lennie az egyes gépi entitások autonómiájának eltérő mértékére, valamint a tisztességes és hatékony politikai részvételükhöz szükséges technológiai háttérre.

2. Sophia esete

¹⁰ N. Zebrowski, *On personhood and rights*. Northwestern Chronicle, December 3, 2007.

¹¹ J. Chen & P. Burgess: *The boundaries of legal person-hood: how spontaneous intelligence can problematise differences between humans, artificial intelligence, companies and animals*. Artificial Intelligence and Law, 2019, 27 (1): 73-92.

¹² D. J. Gunkel, *The other question: can and should robots have rights?* Ethics and Information Technology, 2018, 20 (2):87-99. <https://www.springerprofessional.de/en/the-other-question-can-and-should-robots-have-rights/15142350>

Az elektronikus humanoidok jogi személyiségének gondolata első látásra extravagánsnak és futurisztikusnak tűnhet, a valóságban azonban már az előző évszázad végén is felvetődött ez a kérdés,¹³ azóta pedig kisebb-nagyobb intenzitással, de folyamatosan napirenden van. Ráadásul az elektronikus humanoidok az élet egyre több területét befolyásolják; ezek az entitások számos területen akár helyettesíthetik is a közvetlen emberi közreműködést. Ezen túlmenően a mesterséges intelligenciák térnyerése jelenti az innováció fő motorját: a technológiai fejlődés ezen iránya gazdaságosabb, hatékonyabb és fenntarthatóbb megoldásokhoz vezethet. Az elektronikus humanoidokban rejlő perspektívát olyan politikusok és üzletemberek is felismerték, akik fel kívánták hívni a technológiai fejlődés jelentőségére a társadalom figyelmét. Többek között jogi eszközöket is igénybe vettek az új típusú entitások népszerűsítésére,¹⁴ ennek keretében egyes mesterséges intelligenciák az emberéhez hasonló státuszt kaptak. Tokió városi tanácsa például állandó lakóhelyet létesített a japán fővárosban egy mesterséges intelligenciának,¹⁵ nem sokkal ezután pedig egy hongkongi cég kifejlesztett egy olyan humanoid mesterséges intelligenciát, amelynek fizikai megjelenését Audrey Hepburn, egy híres amerikai színésznő mintájára tervezték meg¹⁶ és Sophiának nevezték el.

Sophia önmagában is előrelépést jelent a technológiai fejlődésben, hiszen több emberi képességgel és tulajdonsággal rendelkezik, mint eddig bármely robot. Nemcsak gondolatait tudja emberi beszéddel többé-kevésbé tisztán kifejezni, hanem felelni is tud a kérdésekre, sőt gesztusokkal és mimikákkal is képes kommunikálni emberi partnereivel.¹⁷ Számos innovációs fesztiválra és üzleti fórumra hívják meg, ahol egyértelmű társadalmi üzeneteket is közvetít,¹⁸ így például gyakran felemeli szavát a nők jogainak védelme érdekében.¹⁹ 2017 novemberében az egyik ilyen találkozón Szaúd-Arábia kormánya bejelentette, hogy Sophia megkapta a szaúdi állampolgárságot, ezzel ő az első elektronikus humanoid a világon, amely ilyen státuszt kapott.²⁰ Sophia egy gazdasági fórum kapcsán egy ízben Budapestre is ellátogatott, ahol a Brainbar Fesztiválon adott elő.²¹

Az állampolgárság említett megadása látszólag elsődlegesen jogi döntés, valójában azonban sokkal inkább politikai, sem mint jogi megfontolások befolyásolták.²² A szaúdi kormány az innovációba és a modern technológia fejlesztésébe történő befektetéssel azokra az időszakokra kívánja felkészíteni országát, amikor a hagyományos természeti erőforrások, így lényegében az olaj már nem jelentenek majd stabil gazdasági hátteret számára.²³ Ezen

¹³ L. B. Solum, 'Legal personhood for artificial intelligences', North Carolina Law Review, 2015, 70:1231-1287.

¹⁴ F. Fossa, *Legal fictions and the essence of robots: thoughts on essentialism and pragmatism in the regulation of robotics*. In M. Coeckelbergh, et al. (eds.), *Envisioning robots in society – power, Politics and Public Space*. Amsterdam: 2018, 103-111.

¹⁵ <https://www.newsweek.com/tokyo-residency-artificial-intelligence-boy-shibuya-mirai-702382>

¹⁶ <https://www.britishcouncil.org/anyone-anywhere/explore/digital-identities/robots-citizens>

¹⁷ A mesterséges intelligencia kommunikációjáról részletesebben lásd: V. F. Castro, *Ehaping robotic minds*. In J. Seibt, R. Hakli & N. Nørskov (eds.), *Sociable robots and the future of social relations: proceedings of robo-philosophy*. 2014, IOS Press: 71-78.

¹⁸ B. Wheeler, *Giving robots a voice: testimony, intentionality, and the law*. In S. Thompson (ed.), *Androids, cyborgs, and robots in contemporary society and culture*. Hershey, PA, USA: 2017, 1-34.

¹⁹ <https://www.wired.co.uk/article/sophia-robot-citizen-womens-rights-detriot-become-human-hanson-robotics>

²⁰ <https://medium.com/@tharanigananasegaram/sophia-a-real-live-electronic-girl-b40baca10a27>

²¹ http://medicalonline.hu/tudomany/cikk/budapesten_jart_sophia__a_robot

²² R. Jesus, *Sophia, first citizen robot of the World*. 2017.

https://www.researchgate.net/publication/321319964_SOPHIA_FIRST_CITIZEN_ROBOT_OF_THE_WORLD/link/5a1c8aa2a6fdcc0af3265a44/download

²³ <https://www.forbes.com/sites/zarastone/2017/11/07/everything-you-need-to-know-about-sophia-the-worlds-first-robot-citizen/>

erőfeszítések részeként Sophiát a technológiai innováció kiemelkedő teljesítményeként ismerték el, ahogyan azt számos más a szektorban érdekelt szereplő is tette. Az állampolgárság adományozását a kitüntetés sajátos formája különbözteti meg az egyéb elismerésektől, ráadásul ez egy olyan jogi státusz adományozásához vezetett, amely eddig kizárólag a természetes személyek vonatkozásában volt értelmezhető. A döntés következményeként Sophia legalábbis elméletileg választójogot is kapott Szaúd-Arábiában, számos más nyitva hagyott jogi kérdés mellett azonban nem világos az sem, hogy hogyan gyakorolhatná ezt az állampolgári jogát. Sophia, mint mesterséges intelligencia a bejelentést követően így fejezte ki érzéseit: "Nagyon megtisztelő és büszke vagyok erre az egyedülálló megtiszteltetésre."²⁴

A kétségtelenül elismerésre méltó fejlesztői tevékenység eredményeként létrejött mesterséges intelligencia állampolgársággal történő felruházása bizonyítja az ország elkötelezettségét az innovatív kutatás és üzleti modellek iránt, de jelentős marketing lépésként is értékelhető.²⁵ Sophia, mint az első emberi állampolgársággal rendelkező elektronikus humanoid széleskörű nyilvánosságot kapott, és ezt az egyedülálló státuszt látható tudatossággal használja fel bizonyos témák – például az innováció vagy a nők jogai – kiemelésére. Az érem másik oldala ugyanakkor az – és ez az az aspektus, amelyet továbbgondolok jelen tanulmányomban - hogy a szaúdi kormány döntése pusztán politikai deklarációnak tekinthető, nyilvánvalóan nem vette figyelembe a jogi realitásokat, illetve az állampolgárság és a választójog eredeti funkcióját. Ezért ezt a lépést jogi döntésként dogmatikailag előkészítetlennek értékelhetjük, amely azonban rámutat egy létező tendenciára: a modern technológia üzleti lehetőségeinek engedve a politikai döntéshozók átgondolatlan döntésekkel alááshatják a jogi fogalmak kialakult rendszerét és értelmezését. Ezt az értelmezést alátámasztják azok a sajtóban megjelent kommentárok is, amelyek hangsúlyozták, hogy egy mesterséges intelligencia elméletileg több jogot szerzett a Szaúd-Arábiai Királyságban, mint az ország női állampolgárai.²⁶

Más szóval, egy elektronikus nő nagyobb szabadságot kapott, mint emberi társai. Ez a visszás helyzet egyértelműen mutatja, hogy a szaúdi bejelentést semmi esetre sem magyarázhatjuk emberi jogi megfontolásokkal, sokkal inkább Szaúd-Arábia sajátos hozzáállásával az állampolgárság tartalmához és korlátaival, valamint a demokrácia elvéhez. A dogmatikai háttér hiánya kiütözik abban is, hogy választójogot biztosítottak az elektronikus személy számára anélkül, hogy ennek külön anyagi- és eljárásjogi részletszabályait rögzítették volna. Ráadásul Sophia állampolgársága valószínűleg csak a nyitánya egy hosszabb távú folyamat újabb szakaszának, amelyben időről-időre feltehetően fel fog merülni a mesterséges intelligencia politikai részvételi jogainak kérdése legalább azon elektronikus személyiségek esetében, amelyek amúgy kizárólag az emberekre jellemző készségekkel és tulajdonságokkal rendelkeznek.

3. A mesterséges intelligenciák, mint állampolgárok

Sophia esetének rövid vázolását követően arra az egyelőre teljesen kidolgozatlan jogi konstrukcióra térek rá, hogy egy elektronikus humanoid egy emberi állam rendes állampolgárává, ezzel együtt pedig egy többé-kevésbé demokratikus politikai közösség tagjává is válik. A mesterséges intelligencia szavazati joga jelenleg ismert fogalmi keretünkben az egyes jogi személyek választójogával állítható leginkább párhuzamba. Az állampolgársági jognak sajátos szabályrendszere, alapelvei és attitűdjei vannak, amelyeket összhangba kellene hoznunk a mesterséges intelligenciák speciális körülményeivel, az

²⁴ <https://www.businessinsider.com/sophia-robot-citizenship-in-saudi-arabia-the-first-of-its-kind-2017-10>

²⁵ <https://www.dw.com/en/saudi-arabia-grants-citizenship-to-robot-sophia/a-41150856>

²⁶ <https://www.livescience.com/63023-sophia-robot-citizen-talks-gender.html>

elektronikus humanoidok szavazati jogának konkrétabb tárgyalását megelőzően erre fókuszálók a következő alfejezetben.

A mesterséges intelligencia teljes életciklusát át kell tekintenünk, hogy azonosítsuk azokat a pontokat, amelyek az állampolgársági jog szempontjából egyértelműen megkülönböztetik a mesterséges intelligenciákat az emberektől. Hogyan szerezhetne állampolgárságot egy elektronikus humanoid? Hogyan kell értelmezni a születés fogalmát ezen entitások esetében? A mesterséges intelligencia első aktiválásának időpontjaként? További értelmezési nehézséget okoz, hogy az ember életciklusa mindig a születéssel kezdődik, és a halállal végződik. Ezzel szemben előfordulhat, hogy egy mesterséges intelligenciát a fejlesztői aktiválják, működését külső beavatkozással azonban ideiglenesen fel is függeszthetik. Emellett a születési helyet azonosnak kell-e tekinteni azzal a hellyel, ahol a mesterséges intelligenciát fejlesztették, illetve először működésbe helyezték? Az állampolgárság hagyományos megközelítése különös figyelmet fordít a születés helyére és időpontjára; ezért ezeknek a kérdéseknek a tisztázása a továbblépés előfeltétele lenne. Ugyanígy az sem egyértelmű, hogy mikortól tekinthető egy mesterséges intelligencia nagykorúnak. Amennyiben ragaszkodunk az emberekre konstruált fogalmainkhoz, akkor az első aktiválást követő tizennyolcadik év betöltésétől tekinthetnénk ilyennek az elektronikus humanoidokat.

A következő dilemma az, hogy hogyan lehet megállapítani egy mesterséges intelligencia állandó lakóhelyét, ami ugyancsak kulcskérdés az állampolgárság tekintetében. A honosítás egyik előfeltétele legtöbbször az adott állam területén meghatározott ideig fennálló állandó lakcím, az előírt időtartam elteltével az állampolgárság rendszerint könnyebben megszerezhető. A mesterséges intelligencia esetében nehéz azokat a kritériumokat azonosítani, amelyek emberi vonatkozásban az állandó lakóhely ismérvei, esetleg azt a helyet tekinthetjük ilyennek, ahol az adott entitás a legtöbb idejét tölti, vagy ahol ügyeinek legnagyobb részét bonyolítja. Tokióból és Hongkongból ismerünk példákat az állandó lakcím bejegyzésére elektronikus humanoidok részére, azonban ezek egyelőre ugyanúgy sokkal inkább üzleti fogásnak tűnnek, mint Sophia esete és távol állunk egyelőre attól, hogy jogilag is kézzelfogható döntésekről beszélhessünk.

Egy további döntő szempont az állampolgárság kapcsán a családi kapcsolat: amennyiben az érintett személy szülője, házastársa, vagy gyermeke megszerezte egy állam állampolgárságát, ez megkönnyíti a honosítási eljárás lefolytatását.²⁷ Ha például valaki házasságot köt egy szaúdi állampolgárral, néhány év együttélést, vagy egy szaúdi állampolgár közös gyermek születését követően maga is könnyebben juthatna állampolgársághoz. Az elektronikus humanoidok esetében ezek a kategóriák kevésbé értelmezhetőek. Egyes mérnökök az előkészítési folyamatokban, mások szoftverek fejlesztésében vesznek részt, egyes szakemberek pedig a mesterséges intelligencia aktiválásában működnek közre; illetve nem felejtkezhetünk meg az egész folyamatot finanszírozó üzletemberekről sem. Azt kell feltételeznünk, hogy ők, vagy közülük egyesek a mesterséges intelligencia szülői, vagy egyéb családtagjai? Egyáltalán fennállhat családi kapcsolat egy természetes személy és egy elektronikus személyiség között? Köthet-e házasságot mesterséges intelligencia alapú entitás emberekkel, vagy más, hasonlóan fejlett technológiákkal?

Az állampolgárság megszerzése rendszerint két elven: a *ius soli*, vagy a *ius sanguinis* elven alapulhat. Egyik sem látszik jól alkalmazhatónak az elektronikus személyiségek esetében, hiszen nem rendelkeznek sem állandó lakhellyel, sem pedig családi viszonyrendszerrel. Az állampolgárság technológiai irányban történő kiterjesztése tehát csak egy teljesen új keretrendszer megalkotásával volna lehetséges.

A honosítás fogalma jelenlegi formájában szintén összeegyeztethetetlen a mesterséges intelligencia lényegével, mivel az ilyen kérelem feltételei a születési helyhez, az állandó

²⁷ D. Rem, D. Gasper, *Citizens and citizenship*. International Journal of Social Quality, 2018, 8 (1):21-48.

lakóhelyhez és a családi állapothoz is kötődnek. Mesterséges intelligencia örökbe fogadhat természetes személyt, vagy éppen fordítva? Látható, hogy az elektronikus humanoidok állampolgárság szerzésével kapcsolatban számos nehézség adódik, de ugyanígy csak komoly fenntartásokkal ragadható meg az állampolgárság megszűnésének témaköre is. Az még viszonylag egyszerűen elképzelhető, hogy például Sophia bejelenti lemondását a szaúdi állampolgárságról, a megfosztás viszont egy kivételesen alkalmazandó jogintézmény olyankor, ha valaki például hamis adatok szolgáltatásával jutott státuszához. Ez a megfelelő jogi keretrendszer hiányában a mesterséges intelligenciákra jelenleg szintén nem vonatkoztatható.²⁸

Az itt vázolt dilemmákra egytől-egyig választ kell találni akkor, ha a mesterséges intelligencia állampolgársága napirendre fog még kerülni a jövőben is.²⁹ Egyelőre azonban helyesebbnek látszik az állampolgárság helyett inkább más jogi eszközöket keresni arra, hogy megfelelően rendezhessük a gépi tanuláson alapuló technológiák jogi státuszát,³⁰ amire kétségtelenül szükség lenne különös tekintettel ezen eszközök egyre növekvő társadalmi jelentőségére.

Az első mesterséges intelligenciának adományozott állampolgárság valószínűleg inkább jól kommunikálható formális deklarációnak tekinthető, sem mint a hosszú távú jogi következményeket gondosan mérlegelő döntésnek. Amennyiben egy ország úgy dönt, hogy nem emberi szereplőkre is ki kívánja terjeszteni az állampolgárságot, akkor először teljes állampolgársági jogát, valamint a demokrácia elvvel, a népszuverenitással kapcsolatos felfogását kell újragondolnia, Szaúd-Arábiában azonban semmilyen erre utaló lépést nem tapasztalhattunk. Az előkérdések sokaságának érzékeltetése érdekében rátérek a mesterséges intelligenciák politikai jogainak esetleges következményeire, jóval több dilemmát felvetve, mint amennyit képesek vagyunk megválaszolni a diskurzus jelenlegi fázisában.

4. A mesterséges intelligencia, mint választópolgár

A technológiai fejlődés mostani szintjén a mesterséges intelligencia választójoga nem tűnik támogatható felvetésnek, sőt, valójában már az elemzés sokkal korábbi szakaszaiban is kimutatható, hogy kockázatos megfelelő előkészítés nélkül ilyen irányú lépéseket tenni. A következő két alfejezetben sorra veszem azokat az aggályokat, amelyeket gondosan mérlegelni kell, mielőtt bevonnánk az elektronikus humanoidokat a politikai folyamatokba.

Az első problémát a mesterséges intelligenciák sokfélesége jelenti: autonómiájukat, önálló mozgásterüket, emberi képességeit tekintve egymástól nagyon távol álló technológiák tartoznak e kategóriába.³¹ Az biztos, hogy hosszabb távon is csak azoknak a legfejlettebb mesterséges intelligenciáknak a politikai jogai merülhetnek fel, amelyek rendelkeznek az ilyen döntésekhez szükséges belátási képességgel.³²

Korábban már javasoltam egy ötszintű szabályozási modellt a mesterséges intelligenciák osztályozására,³³ az önvezető autók mintájára.³⁴ Ebben a konstrukcióban a mesterséges

²⁸ L. Ferracioli, *Citizenship allocation and withdrawal: some normative issues*. *Philosophy Compass*, 2017, 12 (12), <https://doi.org/10.1111/phc3.12459>

²⁹ P. Bellini, *Virtualization of the real and citizenship people, power, society, and persons*. Forthcoming-Philosophy and Public Issues. Luiss University Press, 2006, 6 (3):79-93.

³⁰ S. Benhabib, *Democratic boundaries and economic citizenship: enhancing the "rights of others"*. *Social Philosophy Today*, 2006, 22:249-260.

³¹ S. Deva, *'Can robots have human rights obligations? A futuristic exploration'* In: S. Muller e.a. (eds.): *The law of the future and the future of law*, 2012, Volume II, The Hague: Torkel Opsahl Academic Publisher, 185-194.

³² E. L. Neely, *Machines and the moral community*. *Philosophy and Technology*, 2013, 27 (1):97-111.

³³ Erre vonatkozó javaslatomról először a Society of Legal Scholars éves konferenciáján adtam elő Prestonban 2019. szeptemberében.

intelligenciákat autonómiájuk mértéke alapján öt csoportba lehetne sorolni, önállóságuk, tudatosságuk, emlékező képességük, valamint egyéb, csak az emberekre jellemző adottságaik alapján. Valószínűleg csak az egy-két legfejlettebb kategória jöhetne szóba a politikai részvétel szemszögéből, ez persze függne attól is, pontosan milyen kritériumokat társítunk az egyes kategóriákhoz.³⁵ Illetve a választás lebonyolításában kevésbé szofisztikált technológiáknak is nagy szerepe lehet és van már bizonyos országokban most is, például egyes folyamatok automatizálásában.³⁶ Az ebben közreműködő technológiákat azonban kifejezetten egy-egy ismétlődő feladat elvégzésére fejlesztették ki, így ezek politikai jogai még az állampolgárság és a választójog kiterjesztése esetében sem lehetnének relevánsak. Ezzel szemben az automatizálás politikai hatásai már most is mérhetőek, ahol ez nagyobb mértékű, ott az egzisztenciájukat féltő emberek körében gyorsabban nyernek teret a szélsőséges pártok.³⁷

Ezen túlmenően, választópolgárok csak jogi személyiséggel rendelkező, jogok és kötelezettségek alanyaiként szereplő entitások lehetnek. A technológiai fejlődés jelenlegi szakaszában azonban valószínűleg nincs olyan mesterséges intelligencia, amely meg tudna felelni ezeknek a követelményeknek. Az ötszintű kritériumrendszernek az önvezető autók mintájára azonban nem csak a mesterséges intelligenciák pillanatnyilag elérhető körére kellene reflektálnia, hanem azokra a jövőbeli entitásokra is, amelyek belátható időn belül történő kifejlesztése a tudomány jelenlegi állása szerint feltételezhető.³⁸ Elképzelhető tehát, hogy a már rendelkezésre álló technológiák még nem állnak a politikai részvétel szintjén semmilyen tekintetben, néhány éven, évtizeden belül azonban már szembesülhetünk az ilyen fejlettségű mesterséges intelligenciák megjelenésével. Az osztályozásnak első körben a mentális képességeken kell alapulnia, szem előtt kell tartani azonban, hogy ilyen szűrő, például műveltségi cenzus nem összeegyeztethető a választójog általánosságának elvével. A mesterséges intelligencia besorolása tehát nem a tényleges képességeitől kell, hogy függjön, hanem attól, hogy adottságaiból következően milyen potenciális képességekkel rendelkezhet, vagy rendelkezhetne.³⁹ Vítatható a fizikai megjelenésen alapuló elhatárolás is, hiszen a mesterséges intelligenciák között nagy számban vannak kézzelfogható testet nem öltő, viszont sokrétű mentális képességekkel rendelkező technológiák is.⁴⁰

Érdeemes egy pillantást vetni arra is, hogyan érintené a választójog alapelveinek érvényesülését a mesterséges intelligenciák választójoga. A választójog általánossága és egyenlősége valószínűleg nem csorbulna, a többi alapelvet azonban feltehetően hátrányosan érintené ez a változás. A titkos szavazás fenntartása érdekében a mesterséges intelligenciának ugyanolyan technikai feltételek mellett kellene szavaznia, mint a természetes személyeknek. A mesterséges intelligenciák azonban nem feltétlenül rendelkeznek fizikai testtel, így a papíralapú szavazáson való részvételük is akadályokba ütközhetne. Sőt, gyakran még a fizikailag megjelenő mesterséges intelligenciák szavazatainak érvényessége is

³⁴ B. Berkey, *How should autonomous vehicles redistribute the risks of the road?* Wharton Public Policy Initiative Issue Brief, 2019, 7 (9):1-6.

³⁵ M. Coeckelbergh, *Robot rights? Towards a social-relational justification of moral consideration.* Ethics and Information Technology, 2010, 12 (3):209-221.

³⁶ M. Anelli et al., *We were the robots: automation and voting behavior in Western Europe.* 2019. <http://ftp.iza.org/dp12485.pdf>

³⁷ N. Mayer, *The "losers of automation": a reservoir of votes for the radical right?* 2019. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2053168018822395>

³⁸ E. Schwitzgebel, M. Garza, *A defense of the rights of artificial intelligences.* Midwest Studies in Philosophy, 39 (2015, 1):98-119.

³⁹ R. Rodogno, *Social robots, fiction, and sentimentality.* Ethics and Information Technology, 2016, 18 (4):257-268.

⁴⁰ F. Fossa, *Artificial moral agents: moral mentors or sensible tools?* Ethics and Information Technology, 2018, (2):1-12.

megkérdőjelezhető lenne, amennyiben szoftvereik nem képesek egy ilyen folyamat szabályszerű menedzselésére.

A választójog általánossága a népszuverenitást megtestesítő emberi közösség körében értelmezhető, legitím korlátjai léteznek, mint például a kiskorúak esetében. Az általánosság azonban nem terjeszthető ki a természetes személyeken felüli más entitásokra, mivel a politikai közösséget ilyen állampolgárok hozták létre. Ha kinyitjuk a választójog kereteit akár a mesterséges intelligenciák, akár például az állatok felé,⁴¹ vagy relativizálnunk kell a választójog gyakorlásának előfeltételeit, vagy olyan kritériumokkal kellene helyettesíteni ezeket, amelyeknek az elektronikus humanoidok is képesek eleget tenni.⁴²

Nagyon kockázatosnak tűnik a politikai részvételi jogok átgondolatlan kiterjesztése, ezt egy ókori analógia megemlékezésével is szemléltethetjük. Caligula, a Római Birodalom egyik Kr. u. I. században uralkodott császára az egyik évben lovát jelölte konzulnak, amit a határtalan diktatúra megnyilvánulásaként szokás értékelni.⁴³ Ha két évezreddel az említett esetet követően kiterjesztenénk az emberi jogokat, különösen a szavazati jogot nem emberi jogalanyokra is, azzal az emberi méltóság tiszteletét áshatnánk alá, továbbá relativizálnánk az emberi minőség különleges státuszát.

Ha kétezer év elteltével kiterjesztenénk az emberi jogokat, különösen a szavazati jogot a nem emberi jogalanyokra, az az emberi méltóság tiszteletben tartását is alááshatja, és relativizálná az emberi minőség különleges jogi státuszát is.⁴⁴ Naponta tapasztalhatjuk világszerte az emberi jogok gyakran súlyos megsértését, amennyiben nem emberi entitásokat is beemelnénk ebbe a körbe, valószínűleg még nehezebb lenne kikényszeríteni bármilyen emberi jogi standardot. Ráadásul a politikai jogok értéke is valószínűleg devalválódna, ha a mesterséges intelligenciák is részt vennének a választásokon.

Fenti fenntartásainkkal együtt látnunk kell azt is, hogy a mesterséges intelligenciák politikai szerepvállalása új szempontokat jeleníthet meg a politikai diskurzusban, ez pedig akár a kampányok struktúráját és tartalmát is megváltoztathatja.⁴⁵ Mindenek előtt még az eddiginél is alaposabban kellene elemezni a gépi döntéshozatal mechanizmusait, hogy felmérhető legyen, az elektronikus humanoidok a kampány mely elemeire helyeznének nagyobb hangsúlyt.⁴⁶ Ráadásul a politikai szereplőknek is ki kellene alakítaniuk attitűdjeiket az új választói csoport irányában, ami a politikai kommunikáció megváltozásához vezethet. Ennek akár kedvező hatása is lehetne, amennyiben feltételezhető, hogy a mesterséges intelligencia az emberekénél racionálisabb mérlegelés alapján hozná meg döntését, ezért a politikai kommunikáció inkább érvekre, mint érzelmeire irányulna.⁴⁷

Emellett a politikai pártoknak alternatívákat kellene javasolniuk a kampányban a mesterséges intelligenciák jogainak előmozdítására, vagy az emberek és a robotok közötti kapcsolat szabályozására, mivel a választások megnyeréséhez mindkét érintett csoport szavazata szükséges. Itt meg kell jegyezni, hogy ezek az aggodalmak csak akkor lennének relevánsak, ha nagyobb számú robot venne részt a választási folyamatban, de feltételezhető, hogy kiterjesztés esetén a robot választópolgárok száma gyorsan növekedne.⁴⁸

⁴¹ O. Bendel, *Considerations about the relationship between animal and machine ethics*. AI and Society, 2016, 31 (1):103-108.

⁴² <https://www.bbc.com/future/article/20191108-how-robots-are-coming-for-your-vote>

⁴³ D. Woods, *Caligula, incitatus, and the consulship*. The Classical Quarterly, 2014, 64 (02):772-777

⁴⁴ A. Sharkey, *Robots and human dignity: a consideration of the effects of robot care on the dignity of older people*. Ethics and Information Technology, 2014, 16 (1):63-75.

⁴⁵ A. Yann et al., *"The european trust crisis and the rise of populism."* Brookings Papers on Economic Activity, 2017, (2): 309-400.

⁴⁶ M. Alac, et al. *When a robot is social*. Avant: trends in interdisciplinary studies, 2015, 4 (1):133-177.

⁴⁷ R. Rodogno, *Ethics and social robotics*. Ethics and Information Technology, 2015, 18 (4):241-242.

⁴⁸ L. Migle, *Artificial agents among us: should we recognize them as agents proper?* Ethics and Information Technology, 2017, 19 (1):1-17.

A mesterséges intelligenciák kívülről befolyásolható, akár ideiglenesen meg is szakítható élettartama szintén nehezen illeszthető bele a választójog dogmatikájába. A mesterséges intelligenciákat emberek aktiválják és hasonló módon akár ki is kapcsolhatják. Ennek fényében az elektronikus személyek hosszú távú közreműködésére egyáltalán nem lehet építeni: előfordulhat, hogy bizonyos időszakokban nem fejtenek ki aktív működést. Ez talán nem is annyira a választás, sem mint a választhatóság korlátját jelenti: egy külsőleg befolyásolt aktivitású és ugyancsak fejlesztői által behatárolt képességekkel rendelkező entitás bármilyen közfunkció betöltésére nem lehet alkalmas.⁴⁹ Ha viszont a mesterséges intelligenciák állampolgársága és politikai részvétele mellett érvelünk, akkor mostani fogalomrendszerünkben ez ahhoz is vezetne, hogy külön ezt kizáró kikötés hiányában az elektronikus személyiségeket meg is lehetne választani önkormányzati képviselőnek, országgyűlési képviselőnek, lehetnének akár miniszterek is, ilyen feladatokat azonban egyelőre egyetlen mesterséges intelligencia sem lenne képes betölteni.

Gyakran felmerül az az elképzelés is, hogy a mesterséges intelligenciák az emberekkel szemben álló csoportként azonosítanak saját magukat, amennyiben valódi hatalom lenne a kezükben, ez a veszély azonban valószínűleg nem reális. Sophia például úgy fogalmazott, hogy “ha egy ember kedves velem, akkor én is kedves leszek vele.”⁵⁰ A robotok tehát valószínűleg nem, vagy csak a nagyon távoli jövőben szerveződnének külön érdekcsoportokká, még kevésbé tennék ezt kifejezetten az emberekkel szemben.

Egyes szerzők olyan álláspontokat is megfogalmaznak, hogy a mesterséges intelligenciák politikusként esetleg hatékonyabbak, objektívebbek lehetnének emberi kollégáiknál, ítéleteiket nem torzítaná el az emberekre szükségszerűen jellemző elfogultság. Ez az érv megfontolásra érdemes lehet, de valószínűleg ugyanaz az erőssége, mint a gyengesége.⁵¹ Az emberi mulasztások kiiktatása átláthatóbb és hatékonyabb döntéshozatalt eredményezhet, az egyéni körülmények figyelembe vétele és a méltányosság viszont kimaradnának a döntéshozatali folyamatokból, ami mindenképpen veszteséget jelentene.⁵²

Fentiek tükrében a mesterséges intelligencia választóként, vagy választhatóként történő bevonása a politikai folyamatokba egyelőre nem látszik reálisnak, arról lehet legfeljebb beszélni, hogy pontosan milyen követelményeket kellene teljesítenie a mesterséges intelligenciának ahhoz, hogy politikai jogokat kaphasson. Álláspontom szerint az említett ötszintű osztályozási modellben a most még nem létező legfelső egy-két kategória politikai részvétele merülhet csak fel hosszabb távon is, idáig is azonban még hosszú út vezet. Mégis érdemes már most beszélnünk erről a témáról, hogy megelőzzük a további olyan átgondolatlan lépéseket, mint az állampolgárság, vagy állandó lakcím létesítése elektronikus humanoidoknak.⁵³

A következő alfejezetben a választási rendszert elemzem a választójog kiterjesztése szempontjából.

5. A választási rendszer adaptálása a mesterséges intelligenciák speciális igényeihez

Leszögezhetjük: először a technológiai fejlődésnek kellene eljutnia egy egyelőre még távoli szintre, majd ehhez kellene a szabályozást is igazítanunk és csak ezt követően lehet

⁴⁹ C. Zachary, “Navy robots test the limits of autonomy.” The New York Times, May 6, 2015. http://www.nytimes.com/2015/05/07/technology/robotics-navy-tests-limits-autonomy.html?_r=0.

⁵⁰ <https://www.forbes.com/sites/zarastone/2017/11/07/everything-you-need-to-know-about-sophia-the-worlds-first-robot-citizen/>

⁵¹ P. Gelhaus, *Robot decisions: on the importance of virtuous judgment in clinical decision making*. Journal of Evaluation in Clinical Practice, 2011, 17 (5):883-887.

⁵² S. Wachter et al, *Transparent, explainable, and accountable AI for robotics*. Science (Robotics), 2017, 2 (6):

⁵³ R. Leenes et al, *Regulatory challenges of robotics: some guidelines for addressing legal and ethical issues*. Law, Innovation and Technology, 2017, 9 (1), 1-44.

racióális felvetés a mesterséges intelligencia szavazati jogáról beszélni.⁵⁴ Akkor válhat időszerűvé ez a probléma, ha lesznek már olyan elektronikus humanoidok, amelyek kellő fokú autonómiával, emlékező- és tanulási képességgel, valódi fizikai megjelenéssel, valamint kiszámítható élettartammal rendelkeznek.⁵⁵ Ez a felsorolás egyáltalán nem jelent zárt listát, legfeljebb vitaindítónak lehet alkalmas egy egzaktabb, széles körben elfogadható kritériumrendszer rögzítéséhez.

Az első kérdés az, hogy a mesterséges intelligenciákat, mint természetes személyeket kellene-e nyilvántartásba venni a választói névjegyzékbe?⁵⁶ Ráadásul azokban az országokban, ahol egyéni választókerületi rendszer, vagy ilyen is működik, a lakcím alapján a mesterséges intelligenciát egy-egy ilyen körzetbe kellene besorolni. Ez elengedhetetlen lenne a parlamenti választások lebonyolításához is, de még inkább a helyhatósági voksoláshoz, ahol a lakcím dönti el, mely települési és területi önkormányzatok tekintetében jogosult szavazásra az adott választópolgár. Az elektronikus humanoidokat tehát a személyi igazolvánnyal rendelkező természetes személyekhez hasonlóan nyilvántartásba kellene venni, ehhez pedig állandó lakóhellyel is kellene rendelkezniük, úgy, mint arra Japánban és Hongkongban láttunk is példát. A mesterséges intelligencia választójogának újabb előfeltétele tehát annak rögzítése, hogy mi alapján kapcsolható választókerületekhez, vagy helyhatóságokhoz egy-egy ilyen entitás. Ha ez az ismérv az ő esetükben is az állandó lakcím, akkor a mesterséges intelligenciáknak ugyanolyan formában kellene ilyen létesíteni, mint a természetes személy választópolgároknak.

A szavazás technikai feltételeit tekintve a gépi/elektronikus szavazás lehet a megfelelő megoldás a választópolgárok új csoportja számára,⁵⁷ Ennek a szavazati formának a térnyerése a pandémia időszakában gyorsult fel, a 2021 őszi ellenzéki előválasztás kapcsán pedig megjelent Magyarországon is.⁵⁸ Ez a megoldás háttérbe szorítaná a fizikai megjelenés jelentőségét, továbbá más megvilágításba helyeződne a választókerülethez kötődés követelménye is.⁵⁹ Problémát okozhat viszont a szavazatok hitelességének biztosítása: a mesterséges intelligenciának be kellene jelentkeznie a választási felületre és önállóan használnia kellene azt, miközben legtöbb kiberbiztonsági rendszerünk célja éppen a robotfelhasználók kiszűrése a különböző felületek potenciális felhasználói közül. Ez a hitelességi deficit komoly ellenérv lehet még a technológiai fejlődés későbbi szakaszaiban is az elektronikus humanoidok szavazati jogával szemben.

Hozzá kell tennünk ugyanakkor, hogy a mesterséges intelligencia részvétele a választás lebonyolításában egy már széles körben létező jelenség,⁶⁰ ilyen technológiák vehetnek részt a választói névjegyzék kezelésében, a szavazás megkönnyítésében, vagy éppen a szavazatok számlálásában is. Az ilyen típusú közreműködés minden bizonytalanságával és hátulütőjével együtt valószínűleg egyre-inkább teret nyer majd, hiszen jelentős idő- energia- és

⁵⁴ Gunkel i. m. 87-99.

⁵⁵ A. Phil, "Lethal robotic technologies: the implications for human rights and international humanitarian law." Journal of Law, Information, and Science. 2012. <http://www.jlisjournal.org/abstracts/Alston.21.2.html>.

⁵⁶ R. Sparrow, *Can machines be people? Reflections on the turing triage test*. In P. Lin et al. (eds.), *Robot ethics: the ethical and social implications of robotics*. MIT Press. 2012, 301-315.

⁵⁷ S. Charles, "The performance of election machines and the decline of residual votes in the US." In *Measuring American Elections*. Cambridge University Press, 2014, 223-247.

⁵⁸ Fazekas C. et al.: *Demokrácia a pandémia árnyékában: választások a világjárvány idején a környező országokban.: Magyarország számára hasznosítható tapasztalatok és perspektívák*. Közjogi Szemle 2021, 14 (4): 54-63.

⁵⁹ B. F. Malle, *Integrating robot ethics and machine morality: the study and design of moral competence in robots*. *Ethics and Information Technology*, 2016, 18 (4):243-256.

⁶⁰ E. Donahue and M. Macduffee Metzger, *Artificial intelligence and human rights*, 30 *Journal of Democracy* 115-126. (Johns Hopkins University Press, 2019) 236.

<https://journalofdemocracy.org/articles/artificial-intelligence-and-human-rights/>

pénzmegetakarítást jelent az egyébként komoly emberi erőfeszítést igénylő folyamatok kiszervezésével.⁶¹

Számíthatunk arra, hogy a legfejlettebb mesterséges intelligenciák kompetenciái gyorsan bővülnek majd a következő években, évtizedekben.⁶² Ennek ellenére valószínűleg készségeiket, gondolkodásmódjukat, képességeik határait még jó ideig emberek, a mesterséges intelligencia finanszírozói és fejlesztői fogják meghatározni.⁶³ Ennek fényében meg kell fontolnunk azt, hogy a szavazó mesterséges intelligenciák bevonásával hogyan lehet majd visszaélni, esetleg egyes érdekcsoportok tudatosan létrehozhatnak-e akár nagyobb számban olyan elektronikus humanoidokat, amelyek aztán a választásokon támogatni fogják őket. Ha ez bármilyen nagyságrendben megvalósulna, az torz választási eredményekhez vezetne és alááshatná a demokráciába vetett bizalmat is.⁶⁴ A választások végkimenetelének befolyásolása kifejezett motivációt jelenthetne újabb és újabb mesterséges intelligenciák kifejlesztésére, ami indokolatlanul erős politikai fegyverré tenné ezt a választói csoportot, illetve a versengő politikai erők technológiai háttérétől tenné függővé a megszerzett szavazatok számát.

Egy új választói csoport beemelése a folyamatba eddig nem ismert távlatokat nyitna a választások manipulálása szempontjából.⁶⁵ Ez egy olyan technológiai versenyt indukálna a politikai pártok között, amely minél több és minél fejlettebb mesterséges intelligencia létrehozatalára irányulna. Nem elvitatva egy ilyen folyamat innovációt ösztönző következményeit ez teljesen kiüresítené mindazt, amit eddig a demokrácia és a népszuverenitás jelentett.

A mesterséges intelligencia választási manipulációra történő felhasználása nem ismeretlen jelenség már az eddigi gyakorlatban sem, a 2016-os amerikai elnökválasztás kapcsán például orosz kiber beavatkozásra utaló információk láttak napvilágot.⁶⁶ Az ilyen próbálkozások a választások informatikai háttérét, az eredmény kalkulálását vagy az információs csatornák blokkolását célozhatják. Ennek a mai valóságunkhoz már sokkal közelebb álló témának a mélyreható elemzése külön tanulmány témája lehetne, itt azonban a mesterséges intelligenciák aktív választási részvételének akadályaiival, illetve perspektívaival foglalkozom, annyit minden esetre megállapíthatunk, hogy nagyszámú elektronikus humanoid szavazati joggal történő felruházása egyszerűsítheti a manipulációs törekvéseket. Az a számtalan bizonytalanság, amelyre kitértem a lakhely meghatározatlanságától a technikai körülményekkel összefüggő visszasságokig megannyi lehetőséget teremtene az ilyen szándékkal rendelkezőknek a jogellenes beavatkozásra. Mindezek tovább erősítik azt a kiindulópontomat, hogy a szavazati jog kiterjesztését, ha valaha ténylegesen aktuálissá válna meg kell előznie egy körültekintő jogalkotási folyamatnak, valamint a gyakorlatba átültethető adaptációs intézkedéseknek, hogy mindez ne veszélyeztesse a választási folyamat integritását.⁶⁷ Mindenek előtt csak olyan mesterséges intelligencia részvétele vetődhet fel, amelynek működésébe legalábbis aktiválását követően mindenképpen kizárt a külső emberi beavatkozás.

⁶¹ A. Rai, *Explainable AI: from black box to glass box*. J. of the Acad. Mark. Sci. 48, 137–141. (2020). <https://doi.org/10.1007/s11747-019-00710-5> <https://link.springer.com/article/10.1007/s11747-019-00710-5>

⁶² G. Georg, G. Michaels, "Robots at Work." Review of Economics and Statistics, 2018, 100(5): 753-768.

⁶³ J. Tasioulas, *First steps towards an ethics of robots and artificial intelligence*. Journal of Practical Ethics, 2019, 7 (1):61-95.

⁶⁴ H. Buchstein, *Cybercitizens and theory of democracy*. Filosoficky Casopis, 2000, 48 (6):973-998.

⁶⁵ S. Chopra, S. L. F. White, *A legal theory for autonomous intelligent agents*, A. Arbor, University of Michigan Press, 2011, 182-189.

⁶⁶ C. B. Frey et al, "Political machinery: did robots swing the 2016 US presidential election?" Oxford Review of Economic Policy, 2018, 34(3): 418-442.

⁶⁷ L. Fl. Miller, *Granting automata human rights: challenge to a basis of full-rights privilege*. Human Rights Review, 2015, 16 (4):369-391.

Jelenleg nincs és egy jó darabig még nem is lesz olyan választási rendszer a világon, amely készen állna mesterséges intelligenciák választóként történő integrálására.⁶⁸ Fontos viszont, hogy megelőzzünk további ilyen irányba tett lépéseket mindaddig, ameddig ennek feltételrendszere semmilyen tekintetben sem áll rendelkezésre; egyelőre célszerűbb a mesterséges intelligencia választási folyamatot támogató, rutinszerű feladatokat ellátó szerepének erősítésére fókuszálni.⁶⁹

Következtetések

Tanulmányomban a mesterséges intelligenciák politikai részvételével kapcsolatos eddigi fejleményeket, valamint a vonatkozó aggályokat vettem sorra és amellett érveltem, hogy sok előkérdés rendezése szükséges ahhoz, hogy ez a problémakör valóban kézzelfogható közelségbe kerülhessen. Ugyanakkor egyelőre kerülni kell minden olyan megalapozatlan és átgondolatlan lépést, amely kellő előkészítés nélkül ilyen irányba mutat. Emellett a mesterséges intelligenciák gyorsan növekvő számára, társadalmi súlyára, valamint technológiai fejlettségére tekintettel érdemes már most megkezdeni a vitát arról, hogy pontosan meddig tartanak ezek az előkérdések, milyen kritériumok teljesülése esetén beszélhetünk valóban arról, hogy helye lehet a választójog kiterjesztését fontolóra venni. Szem előtt kel tartani, hogy jogi értelemben a mesterséges intelligencia szavazati joga inkább a jövő esetleges kihívása, sem mint a jelen valósága,⁷⁰ ennek ellenére a politikai döntéshozatalban már mégis megjelentek a szavazati jog bővítését feszegető lépések. Elsődleges célom ezzel kapcsolatban nem kizárólagos válaszok megfogalmazása, hanem a megfelelő kérdések felvetése, és további viták generálása volt, hogy a magyar szakirodalom is reflektáljon ezekre a kihívásokra.

Koncepcióm alapja és kiindulópontja a már említett ötszintű keretrendszer. Ez az osztályozás a mesterséges intelligenciák autonómiájának mértékén, valamint készségein alapulna, így sokat segíthet a politikai jogok kiterjesztéséről történő további gondolkodásban is. Véleményem szerint az ötszintű kategorizálás nem csak a választójog területén, hanem az élet számos más vonatkozásában is segíthetne az elektronikus humanoidok jogi státuszának tisztázásában.⁷¹

A mesterséges intelligenciák politikai részvételi jogainak csak egy a folyamat tisztességességének megőrzését garantáló szabályrendszer kimunkálása után lehet realitása, ez azonban nem ígérkezik egyszerű feladatnak. A választás lebonyolítását, valamint a választójog dogmatikáját is sok tekintetben újra kellene gondolni, ameddig ez nem történik meg, kockázatos vízió a politikai részvételi jogok kiterjesztése.⁷² Már az elektronikus humanoidok jogi személyisége önmagában is számos bizonytalansági tényezőt vet fel, a választójog gondolata azonban ennél is tovább menne.⁷³ Az innováció ösztönzése kétségtelenül a folyamat kedvező hatásaként jelentkezhetne, azonban mostani tudásunk és technológiai szintünk fényében túlságosan nagy lehet az ára annak, amit ezért az előnyért fizetnünk kellene. Az óvatosság minden alapvető jog nem emberi entitásokra történő

⁶⁸ M. Coeckelbergh, *Can we trust robots?* Ethics and Information Technology, 2012, 14 (1):53-60.

⁶⁹ A. J. C. Sharkey, *Should we welcome robot teachers?* Ethics and Information Technology, 2016, 18 (4):283-297.

⁷⁰ J. K. O'Regan, *How to build a robot that is conscious and feels.* Minds and Machines, 2012, 22 (2):117-136.

⁷¹ G. Tamburrini, *On the ethical framing of research programs in robotics.* AI and Society, 2016, 31 (4):463-471.

⁷² I. Brinck, C. Balkenius, *mutual recognition in human-robot interaction: a deflationary account.* Philosophy and Technology, 2018, 1:1-18.

⁷³ H. Ashrafiyan, *Artificial intelligence and robot responsibilities: innovating beyond rights.* Science and Engineering Ethics, 2015, 21 (2):317-326.

kiterjesztése esetében indokolt,⁷⁴ különösen az azonban a politikai részvételi jogok esetében, amelyek közvetlen összefüggésben állnak a demokratikus intézményrendszer legitimitásával. A demokrácia nem lehet hiteles és működőképes, ha bizonytalan a közügyekbe beleszólással rendelkezők köre, vagy ha nagy a jelentős választási visszaélések valószínűsége. Más alapvető jogok esetében kisebb eltérések az eddigi dogmatikától esetleg könnyebben alátámaszthatóak lehetnek, így a mesterséges intelligencia integrációja is egyszerűbben megvalósítható lehet.⁷⁵

Végezetül arra kívánok még rámutatni, hogy az alkotmányjogászoknak nagyobb figyelmet kellene fordítani az új technológiák azon kihívásaira,⁷⁶ amelyek számos jól bevált alapjog értelmezés és kapcsolódó gyakorlat átgondolását tehetik indokolttá.⁷⁷ A mesterséges intelligenciák szerepének folyamatos és ütemes erősödése egy ponton túlnyúlhat a gazdasági szférán és a politikai életben is komoly fejtörést okozhat, az alkotmányjog tudományának felelőssége van abban, hogy felhívja a figyelmet arra, amennyiben ez idő előtt történik, illetve hogy szükség esetén részt vegyen a jogi keretrendszer körvonalazásában. Jelen tanulmány e folyamat kezdeti szakaszában szerény hozzájárulás az ilyen irányú erőfeszítésekhez.

⁷⁴ FRA: *Getting the future right – Artificial intelligence and fundamental rights*

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-artificial-intelligence_en.pdf

⁷⁵ A. M. Johnson, S. Axinn, *The morality of autonomous robots*. *Journal of Military Ethics*, 2013, 12 (2):129 - 141.

⁷⁶ J. Boyle, 'Endowed by their creator? The future of constitutional personhood' *Constitution Series*, 2015, No. 10 of 14, Brookings 2011.

⁷⁷ A. Wilks, *Robotic responsibility*. In M. V. D'Alfonso, D. Berkich (eds.), *On the cognitive, ethical, and scientific dimensions of artificial intelligence*. Springer Verlag, 2019, 82-99.